

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.4(124).05
УДК 378.015.31:17.022.1

Кабацька О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри валеології,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків
Шуба Л. В.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри управління фізичною культурою та спортом
Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя
Шуба В. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології, доцент
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, м. Дніпро

ДОСЛІДЖЕННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО ТА ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШІВ, ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ СИСТЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Духовна складова здоров'я – це основа здоров'я людини, яка показує самовдосконалення і духовний розвиток особистості, який виявляється у розумінні сутності довілля, набутті унікальної властивості вибору власної віри. В дослідженні розкриваються особливості виховного впливу бесіди та розповіді на теми з духовних аспектів розвитку людини, підкреслюється важливість морального виховання молоді в процесі становлення особистості для духовної самореалізації. Розглядаються шляхи формування гармонійної особистості студентів в процесі вищої освіти для розкриття творчих задатків та реалізації життєвого потенціалу в майбутньому. Наведені результати проведеного морфологічного тесту життєвих цінностей, який визначає мотиваційно-ціннісну структуру особистості, служить для діагностики основних життєвих цінностей людини. З тесту виділені показники життєвих цінностей студентів, що відображають морально-ділову спрямованість особистості молодшої людини, а саме: духовне задоволення, саморозвиток, креативність, цінність активних соціальних контактів. Зазначається, що в дослідженні приймали участь студенти двох вищих навчальних закладів – класичного та педагогічного.

Ключові слова: духовність, цінності, університети, система, тест, студенти, здоров'язбережувальна освіта.

Кабацкая Е. В., Шуба Л. В., Шуба В. В. Исследование духовно-моральных жизненных ценностей студентов классического и педагогического вузов, как реализация содержания системы здоровьезберегающей образовательной среды. Духовная составляющая здоровья – это основа здоровья человека, которая показывает самосовершенствование и духовное развитие личности, который транслируется в понимании сущности окружающего мира, в приобретении уникальной возможности выбора собственной веры. В исследовании раскрываются особенности педагогического влияния беседы и рассказов по теме духовных аспектов развития человека, подчеркивается важность морального воспитания молодежи в процессе становления личности для духовной самореализации. Рассматриваются пути формирования гармоничной личности студентов в процессе высшего образования для раскрытия творческих задатков и реализации жизненного потенциала в будущем. Полученные результаты проведенного морфологического тестирования жизненных ценностей, который определяет мотивационно-ценностную структуру личности, служит для диагностики основных жизненных ценностей человека. В тесте выделены показатели жизненных ценностей студентов, которые отображают морально-деловую направленность личности молодого поколения, а именно: духовное удовольствие, саморазвитие, креативность, ценность активных социальных контактов. Отмечаем, что в исследовании принимали участие студенты двух высших учебных заведений – классического и педагогического.

Ключевые слова: духовность, ценность, университеты, система, тест, студенты, здоровьесохраняющее образование.

Kabatska O. V., Shuba L. V., Shuba V. V. The research of spiritual and moral life students' value of classical and pedagogical higher educational institutions, as the implementation of the health system content for the security educational environment. The analysis of a human personality spirituality was analyzed in the article. The peculiarities of the formation of the spirituality in the student's age as the basis for the formation of the spirituality, an integral part of the harmonious life of the younger generation in modern society, are presented for revealing new possibilities of the perception of the surrounding world. The need to focus attention on this issue arises because a young person, under the influence of negative factors of life, is increasingly losing the ability to maintain himself in a natural state, control his emotions, receive joy and enjoyment from his own life. Pedagogical thought also reveals the idea of the spiritual component of human health. One can consider that the spiritual component of health is the basis of human health, which shows self-perfection and spiritual development of the individual, which manifests itself in the understanding of the nature of the environment, to acquire a unique property of choosing their own faith. The study reveals the peculiarities of the educational effect of a conversation and narrative on the themes of the spiritual aspects of human development, emphasizes the importance of moral education of youth in the process of becoming a person for spiritual self-realization. The ways of forming the harmonious personality of students in the process of higher education are considered for revealing creative instincts and realization of life potential in the future. The results of the conducted morphological test of vital

values, which defines the motivational and value structure of the person, are used to diagnose the basic human values of life. The test points out the values of students' living values, reflecting the moral and business orientation of the personality of a young person, namely: spiritual satisfaction, self-development, creativity, the value of active social contacts. It is noted that the study was attended by the students of two higher educational institutions - classical and pedagogical.

Keywords: spirituality, value, high educational institutions, system, test, students, health-saving education.

Постановка проблеми. Деякі люди не усвідомлюють важливість власного духовного розвитку для всіх сфер життя у сучасному світі. Їх увага зосереджується лише на фізіологічних і соціальних потребах. Вони не мають інтересу до своїх духовних потреб (пізнавальних, естетичних, потреби у самореалізації тощо).

Розвиток сучасної України, як Європейської держави розкрив нові можливості країни, які мають і позитивні, і негативні зміни в системі суспільних взаємин: соціальних, економічних, національних, особливості людських взаємин та спілкування (життєві пріоритети, особливо духовні цінності), призвели до загального погіршення людських стосунків, до втрати у багатьох випадках зв'язків та взаєморозуміння між молоддю і старшим поколінням.

Аналіз літературних джерел. На думку вченого В. Ягупова необхідно наповнювати зміст освіти необхідними компонентами. Він розглядав поняття «зміст освіти», як систему наукових знань, навичок і вмінь, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток здібностей учнів, формування їх світогляду, набуття соціального досвіду, підготовку до суспільного життя і до професійної діяльності. «Нинішній зміст освіти як у загальноосвітній, так і професійній школі передбачає, взагалі кажучи, освоєння учнями і студентами майже всіх основних видів діяльності» [2, 6, 10].

З огляду на це важливим залишається питання формування духовного здоров'я молодого покоління та розкриття підходів до сутності духовності особистості для існування системи здоров'язбережувального освітнього середовища в закладах вищої освіти.

М. Боришевський в науковій праці «Духовність – міра зрілості особистості» вважає цікавою в системі вивчення духовності особистості монографію Е. Помиткіна «Психологія духовного розвитку особистості» [1, 2].

У наукових працях М. Савчина «Духовний потенціал особистості», а також «Духовний потенціал людини», як підкреслює С. Бубнова, можна знайти інформацію щодо найрізноманітніших уяв феномену духовності. Автор приділяє увагу аналізу сутності поняття духовності в системі фундаментальних теологічних, філософських та психологічних понять. Автором розглянуто співвідношення духовності особистості та людської тілесності, духовності й моральності, духовності і свободи, розгляд духовності у вимірах добра і зла [3, 4, 9].

Духовний розвиток молодшої людини забезпечується науково-методичним забезпеченням освітнього процесу, застосування якого сприяє формування уяви, світосприйняття, власних думок, почуттів, потреб, «які спонукають їх до певних вчинків і поведінки» [5, 10].

В освітньому процесі використовуються різні педагогічні методи, форми, засоби. Одним із методів духовного виховання є розповідь – «послідовний виклад фактичного матеріалу, що здійснюється в описовій чи оповідальній формі».

А також бесіда – метод виховання, в основі якого лежить діалог. Продумана система запитань є важливим компонентом бесіди. Запитання (основні, додаткові, уточнювальні) підводять співрозмовника до нових духовних знань [2, 10].

Підкреслюючи вищесказане, на нашу думку, духовною складовою можна вважати – основу здоров'я, що показує самовдосконалення і духовний розвиток особистості, який виявляється у розумінні сутності довкілля, набутті унікальної властивості вибору власної віри. І на нашу думку, обрана тема є актуальною та своєчасною для створення та регулювання діяльності здоров'язбережувального освітнього середовища в закладах вищої освіти.

Мета статті. Навести визначені за допомогою тесту морфологічних цінностей показники життєвих цінностей студентів двох різних університетів, які в своїй професійній освіті отримують валеологічні знання, вміння та навички.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідницька і експериментальна робота проводилась на базі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди серед студентів четвертого курсу спеціальностей «Валеологія» та «Здоров'я людини та основи екології» в кількості 60 студентів.

У нашому дослідженні ми використовували методіку «Морфологічний тест життєвих цінностей». Ця методіка виникла як результат використання і подальшого вдосконалення методіки І. Сеніна [7] і отримала назву «Морфологічний тест життєвих цінностей» (МТЖЦ), виходячи з цілей і завдань дослідження – визначення мотиваційно-ціннісної структури особистості. Основним діагностичним конструктом МТЖЦ є термінальні цінності. Під терміном «цінність» розуміється відношення суб'єкта до явища, життєвому факту, об'єкта і суб'єкта, і визнання його як важливого, що має життєву важливість [8]. Термінальні – це цінності, цінні самі по собі: самоцінності. Цінності, які не можна обґрунтувати іншими, більш загальними або більш важливими цінностями. До таких цінностей належать: повноцінна любов, щастя, безпека, задоволення, внутрішня гармонія, відчуття завершеності, мудрість, порятунк, комфортне життя, натхнення, свобода, дружба, краса, визнання, повага, надійна сім'я, рівність, загальний мир.

Термінальні цінності – практично те ж саме, що цінності-цілі або життєві цінності.

Перелік життєвих цінностей включає:

1. Розвиток себе, тобто пізнання своїх індивідуальних особливостей, постійний розвиток своїх здібностей та інших особистісних характеристик.

2. Духовне задоволення, тобто керівництво морально-етичними принципами, перевага духовних потреб над матеріальними.

3. Креативність, тобто реалізація своїх творчих можливостей, прагнення змінювати навколишню дійсність.

4. Активні соціальні контакти, тобто встановлення сприятливих відносин у різних сферах соціальної взаємодії, розширення своїх міжособистісних зв'язків, реалізація своєї соціальної ролі.

5. Високе матеріальне становище, тобто звернення до факторів матеріального благополуччя як до головного змісту існування.

6. Збереження власної індивідуальності, тобто переважання власних думок, поглядів, переконань над загально прийнятими, захист своєї неповторності і незалежності [2, 7].

Морфологічний тест життєвих цінностей складається з 112 питань, кожен із яких студенту необхідно оцінити від 1 до 5. Пріоритетними цінностями і життєвими сферами вважаються показники оцінки якими розташовані в діапазоні 8-10 стіна. Діапазон 1-3 стіна є девальвованими цінностям і життєвим сферам які опитуванні не ставлять пріоритетом у своєму житті [8].

У нашому дослідженні ми більш детально розглянемо перші чотири аспекти МТЖЦ.

1. Розвиток себе.

Позитивний напрямок. Прагнення людини отримувати об'єктивну інформацію про особливості її характеру, здібностей тощо. Характеристиках своєї особистості. Прагнення до самовдосконалення, вважаючи при цьому, що потенційні можливості людини майже необмежені і що, в першу чергу, в життя необхідно домогтися найбільш повної їх реалізації. Серйозне ставлення до своїх обов'язків, компетентність у справах. Поблажливість до людей і їх недоліків і вимогливість до себе.

Негативний напрямок. Тенденція до самодостатності. Такі люди ставлять, як правило, поріг своїми можливостями і вважають, що його неможливо подолати. Уразливі при винесенні негативної оцінки їм, їх характеристикам або особистісним якостям, проявляють до оцінки байдужість.

Термінальна цінність саморозвиток відповідає наступним показникам: 0 % студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відповідають по шкалі перерахунку балів в стени діапазону показників 1-3, 0 % – діапазону 4-5; 20 % – 6-8; 80 % – 9-10; 0 % студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди – 1-3; 5 % – 4-5; 80 % – 6-8; 15 % – 9-10.

2. Духовне задоволення.

Позитивний напрямок. Прагнення людини до отримання морального задоволення у всіх сферах життя. Такі люди вважають, як правило, що найважливіше в житті – робити тільки те, що цікаво і що приносить внутрішнє задоволення ідеалістично в поглядах, прихильність до дотримання етичних норм в поведінці і детальності.

Негативний напрямок. Пошук конкретної вигоди від взаємних відносин, результатів діяльності. Цинічність, нехтування громадською думкою, громадськими нормами

Термінальна цінність духовне задоволення відповідає наступним показникам: 15 % студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відповідають по шкалі перерахунку балів в стени діапазону показників 1-3, 35 % - діапазону 4-5; 25 % - 6-8; 45 % - 9-10; 15 % студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди – 1-3; 20 % - 4-5; 45 % - 6-8; 20 % - 9-10.

3. Креативність.

Позитивний напрямок. Прагнення людини до реалізації своїх творчих можливостей, внесенню раз особистих змін в усі сфери свого життя. Прагнення уникати стереотипів і урізноманітнити своє життя. Такі люди втомлюються від розмірного ходу свого життя і завжди намагаються внести в неї щось нове. Характерні винахідливість і захопленість в самих повсякденних ситуаціях. Негативний напрямок. Пригніченість творчих нахилів, стереотипність поведінки і діяльності. Консерватизм, проходження вже установленими нормами і цінностями. Дратує відсутність звичного. Можлива ностальгія за колишніми часами.

Термінальна цінність креативність відповідає наступним показникам: 5 % студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відповідають по шкалі перерахунку балів в стени діапазону показників 1-3, 0 % - діапазону 4-5; 75 % – 6-8; 20 % – 9-10; 10 % студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди – 1-3; 10 % – 4-5; 55 % – 6-8; 25 % – 9-10.

4. Активні соціальні контакти.

Позитивний напрямок. Прагнення людини до встановлення сприятливих взаємовідносин з іншими людьми. Для таких людей, як правило, значимі всі аспекти людських взаємин, вони часто переконані в тому, що найцінніше в житті – це можливість спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми. Часто доброзичливі, товариські, невимушені в спілкуванні, соціально активні. Негативний напрямок. Нерішучість в спілкуванні з незнайомими людьми, відсутність спонтанності в висловлюванні, недовіру іншим людям, небажання бути відкритим.

Термінальна цінність активні соціальні контакти відповідає наступним показникам: 20 % студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відповідають по шкалі перерахунку балів в стени діапазону показників 1-3, 10 % – діапазону 4-5; 60 % – 6-8; 10 % – 9-10; 0 % студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди – 1-3; 15 % – 4-5; 45 % – 6-8; 40 % – 9-10.

Висновки. В даному дослідженні було проаналізовано літературу психолого-педагогічного характеру з метою визначення духовних цінностей особистості людини. Розкрито поняття та особливості термінальних цінностей. Представлені особливості виховного впливу бесіди та розповіді на духовний розвиток людини. Наведені результати проведеного тесту морфологічного життєвих цінностей для діагностики основних життєвих цінностей у студентів двох університетів для створення та забезпечення діяльності закладів вищої освіти як систем здоров'язбережувального освітнього середовища для студентів.

Результати дослідження показали особливості сформованості зазначених термінальних цінностей у студентів, які отримують освіту валеологічної спрямованості у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна та у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.

Перспективи подальших досліджень. На наступному етапі вивчення термінальних цінностей у студентів з метою виявлення духовного розвитку, можна порівняти результати респондентів, які не мають валеологічного напрямку професійної освіти, а тільки деякі навчальні дисципліни розкривають специфіку основ здоров'я людини.

Література

- 1.Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості-громадянина / М. Й. Боришевський// Педагогіка і психологія. 1997. – № 1. С. 144-150.
- 2.Боришевський М. Й. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості: монографія / М. Й. Боришевський, О. В. Шевченко, Н. Д. Володарська, Л. І. Пилипенко, В. В. Антоненко// за заг. ред. М. Й. Боришевського. – Київ: Пед. думка, 2011.– 200 с.
- 3.Бубнова С. С. Методика діагностики індивідуальної структури цінностей орієнтацій личности /С. С. Бубнова // Методы психологической диагностики. – Москва, 1994. – Вып. 2. С. 144-157.
- 4.Бубнова С. С. Ціннісні орієнтації личности как многомерная не линейная система /С.С.Бубнова // Психологический журнал. 1999. – Т. 20, № 5. С. 38-44.
- 5.Колісник О. П. Діалог культур та саморозвиток особистості. Сучасна психологія в ціннісному вимірі / О.П. Колісник // Матеріали Третіх Костюківських читань: в 2 т. (20–22 грудня 1994 р.). – Київ, 1994. – Т. 1. С. 186–187.
- 6.Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості: монографія / Е. О. Помиткін. – Київ: Наш час, 2007. – 280 с.
- 7.Сенин И. Г.Опросник терминальных ценностей: руководство / И. Г. Сенин. – Ярославль: Содействие, 1991. – 19 с.
- 8.Сопов В. Ф. Морфологический тест жизненных ценностей / В. Ф. Сопов, Л. В. Карпушина // Прикладная психология. 2001. – № 4. С. 9-30.
- 9.Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения: в 3 т./ сост. О. С. Богданова, В. З. Смаль. – М.: Педагогика, 1980. – Т. 2. 384 с.
10. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов. – Київ: Либідь, 2002. – 560 с.

References

- 1.Boryshevskiy, M. (1997). Dukhovni tsinnosti v stanovleni osobystosti-hromadianyna [Spiritual values in developing a person-citizen]. Pedagogika i Psykholohiia,(1), 144-150.
- 2.Boryshevskiy, M., Shevchenko, O., & Volodarska, N. (2011). Psykholohichni zakonomirnosti rozvytku dukhovnosti osobystosti: Monohrafiia [Psychological regularities of a person's spirituality development] (M. Boryshevskoho, Ed.). Kyiv: Pedagogichna dumka.
- 3.Bubnova, S. (1994). Metodika diagnostiki individualnoy struktury tsennostnykh orientatsiy lichnosti [Methods of diagnostics of the structure of a person's value orientations]. Metody Psykhologicheskoy Diagnostiki,(2), 144-157.
- 4.Bubnova, S. (1999). Tsennostnye orientatsii lichnosti kak mnogomernaya nelineynaya sistema [Value orientations of a person as a multidimensional nonlinear system]. Psykholohichesky Zhurnal,20(5), 38-44.
- 5.Kolisnyk, O. (1994). Dialoh kultur ta samorozvytok osobystosti [Dialog of cultures and self-development of a person]. Treti Kostyukivski chytannia (Vol. 1, pp. 186-187).
- 6.Pomytkin, E. (2007). Psykholohiia dukhovnoho rozvytku osobystosti [Psychology of a person's spiritual development]. Kyiv: Nash chas.
- 7.Senin, I. (1991). Oprosnik terminalnykh tsennostey: Rukovodstvo [Questionnaire of terminal values: Guidelines]. Yaroslavl: Sodeistvie.
- 8.Sopov, V., & Karpushyna, L.(2001). Morfologicheskiiy test zhiznennykh tsennostey [Morphological test of life values]. Prykladnaia Psykholohiia,(4), 9-30.
- 9.Sukhomlynskiy, V. (1980). Izbrannye pedagogicheskie sochineniya [Selected pedagogical essays] (Vol. 2). Moscow: Pedagogika.
10. Yagupov, V. (2002). Pedagogika [Pedagogy]. Kyiv: Lybid.